

**ПРИРУЧНИК**  
**ЗА ПОСМАТРАЊЕ**  
**ИЗБОРА У БиХ**  
**ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 2016.**

Сарајево, 2016

## ПРИРУЧНИК ЗА ПОСМАТРАЊЕ ИЗБОРА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ – ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 2016.

Издавач: Централна изборна комисија Босне и Херцеговине, Данијела Озме  
бр.7, 71000 Сарајево, телефон: 033/251 300, факс: 033/251 329, е-маил: [info@izbori.ba](mailto:info@izbori.ba)  
[www.izbori.ba](http://www.izbori.ba), веб-страница: [www.izbori.ba](http://www.izbori.ba)

За издавача: др Ахмет Шантић, председник  
Аутори: Ирена Хаџиабдић, Стјепан Микић, Бранко Петрић и  
Ермин Кос

ДТП: СОР "Агенција КОНЦЕПТ", [www.koncept.ba](http://www.koncept.ba)  
Штампа: Еурографика д.о.о. Зворник  
За штампарiju: Васо Станојевић  
Тираж: 6 000

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.8(497.6)»2016»(035)

PRIRUČNIK za posmatranje izbora u BiH : lokalni izbori 2016. / [autori Irena Hadžabić ...  
[et al.]. - Sarajevo : Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, 2016. - 45 str. :  
ilustr. ; 21 cm

Ćir.

ISBN 978-9958-555-26-8

1. Hadžabić, Irena

COBISS.BH-ID 23187974

*На основу закључка Централне изборне комисије Босне и Херцеговине с 44. сједнице  
ЦИК-а БиХ од 12. августа 2016., овај приручник одобрила је за кориштење изборна  
администрација Босне и Херцеговине на Локалним изборима 2016. године.*

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Приручник је урађен захваљујући финансијским средствима Савјета Европе.  
Ставови изражени у њему ни на који начин не одражавају званични став Савјета  
Европе.

У име Централне изборне комисије Босне и Херцеговине желим вам добродошлицу на Локалне изборе 2016. године у Босни и Херцеговини. Ово су четврти локални избори које организује и проводи Централна изборна комисија БиХ од свог оснивања 2001. године.

Сваки држављанин Босне и Херцеговине са навршених 18 година живота има право да гласа и да буде биран и на тај начин изрази своју слободну вољу која се и поштује.

Како бисмо обезбиједили да све предизборне и изборне активности буду проведене у складу с Изборним законом Босне и Херцеговине и највишим међународним изборним стандардима, Централна изборна комисија Босне и Херцеговине је уложила додатне напоре у едукацији изборне администрације, тренингу и сертифицирању тренера који су обучавали и сертифицирали председнике и чланове бирачких одбора. Први пут за ове изборе ће бити израђена електронска база података обучених и сертифицираних председника и чланова бирачких одбора, што представља корак ка професионализацији бирачких одбора.

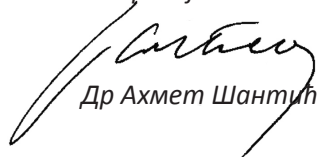
Важан дио изборног процеса јесте посматрање изборних активности чиме се промовишу демократија, људска права и владавина закона. Централна изборна комисија Босне и Херцеговине снажно охрабрује домаће и међународне посматраче да надгледају изборне активности доприносећи јачању демократских институција, изградњи повјерења јавности у изборни процес, спречавању изборних превара и насиља.

Овај приручник који је осмишљен као свеобухватан водич за посматраче изборног процеса намијењен је за пружање општих информација о правима и обавезама посматрача. У приручнику ћете, такође, пронаћи опште информације о изборима у БиХ, процедуре акредитовања посматрача, опис активности и процедура на дан избора. У прилогу приручника се налази картографски приказ изборних јединица, број уписаних бирача у Централни бирачки списак по изборним јединицама и Кодекс понашања међународних посматрача.

Још једном вам желим топлу добродошлицу на Локалне изборе 2016. године у Босни и Херцеговини.

Сарајево, август 2016. године

Председник

  
Др Ахмет Шантић

## САДРЖАЈ

### ДИО I

|                                                                      |   |
|----------------------------------------------------------------------|---|
| УОПШТЕНО О ИЗБОРИМА .....                                            | 5 |
| 1.1 Датум избора и органи за које се врше избори .....               | 6 |
| 1.2 Овјерени политички субјекти за Локалне изборе 2016. године ..... | 6 |
| 1.3 Бирачка мјеста .....                                             | 6 |
| 1.4 Гласачки материјал .....                                         | 7 |
| 1.5 Бирачи .....                                                     | 7 |
| 1.6 Изборни систем у Босни и Херцеговини .....                       | 8 |
| 1.7 Изборна администрација .....                                     | 9 |

### ДИО II

|                                                                                        |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ПОСМАТРАЧИ .....                                                                       | 11 |
| 2.1 Процедуре акредитовања посматрача .....                                            | 12 |
| 2.2 Посматрачи политичких субјеката .....                                              | 13 |
| 2.3 Посматрачи удружења .....                                                          | 15 |
| 2.4 Међународни посматрачи .....                                                       | 16 |
| 2.5 Посматрачи у дипломатско-конзуларним представништвима<br>Босне и Херцеговине ..... | 17 |

### ДИО III

|                                                    |    |
|----------------------------------------------------|----|
| ПОСМАТРАЊЕ ИЗБОРА .....                            | 19 |
| 3.1 Припрема и отварање бирачког мјеста .....      | 20 |
| 3.2 Приступ бирачком мјесту .....                  | 20 |
| 3.3 Отварање бирачког мјеста .....                 | 21 |
| 3.4 Гласање .....                                  | 24 |
| 3.5 Затварање бирачког мјеста .....                | 30 |
| 3.6 Процедура бројања на бирачком мјесту .....     | 31 |
| 3.7 Примједбе посматрача .....                     | 32 |
| 3.8 Посматрачево ометање изборних активности ..... | 34 |

### ДИО IV

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| ПРИЛОЗИ .....                                                                   | 35 |
| Картографски приказ изборних јединица .....                                     | 36 |
| Број уписаних бирача у Централни бирачки списак по изборним<br>јединицама ..... | 36 |
| Кодекс понашања за међународне посматраче .....                                 | 41 |

# ДИО I

## УОПШТЕНО О ИЗБОРИМА

## 1.1 Датум избора и органи за које се врше избори

Локални избори у Босни и Херцеговини ће да се одрже 02. октобра 2016. године за:

- ✓ 74 општинска вијећа у Федерацији Босне и Херцеговине,
- ✓ 57 скупштина општина у Републици Српској,
- ✓ 31 начелника општине у Босни и Херцеговини,
- ✓ 4 градска вијећа у Федерацији Босне и Херцеговине,
- ✓ 6 скупштина градова у Републици Српској,
- ✓ 10 градоначелника у Босни и Херцеговини и
- ✓ Скупштину Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

## 1.2 Овјерени политички субјекти за Локалне изборе 2016. године

- ✓ 102 политичке странке,
- ✓ 171 независни кандидат,
- ✓ 103 коалиције,
- ✓ 17 листи независних кандидата,
- ✓ 6 представника националних мањина кандидованих у име удружења грађана, и
- ✓ 52 независна кандидата предложена у име групе од 40 грађана за избор представника националних мањина.

## 1.3 Бирачка мјеста

Отворена од 07 до 19 часова.

Врсте бирачких мјеста:<sup>1</sup>

- редовна бирачка мјеста,
- бирачка мјеста за гласање у одсуству,
- бирачка мјеста у дипломатско-конзуларним представништвима БиХ.

Поред наведеног за гласање лица која су због старости, болести или инвалидности везана за своје домове или се налазе у установама (казнено-поправни домови, затворске јединице, геријатријске, дистрофичарске или друге здравствене установе) биће ангажовани мобилни тимови.

<sup>1</sup> Према Изборном закону Републике Српске основана је Изборна комисије Републике Српске, а на основу Закона о оснивању органа за спровођење избора у Федерацији Босне и Херцеговине, предвиђено је оснивање органа за спровођење избора, али они нису основани.

## 1.4 Гласачки материјал

*Неосјетљиви изборни материјал* доставља се најкасније 20 дана прије дана одржавања избора, а састоји се од:

- 1) кандидатске листе (постер),
- 2) плакати,
- 3) гласачке кабине,
- 4) дио потрошног бирачког материјала (оловке, стикери, гумице и др.).

*Осјетљиви изборни материјал* доставља се најкасније три (3) дана прије дана одржавања избора, а састоји се од:

- 1) гласачки листићи,
- 2) обрасци (члан 83. Правилника о начину спровођења избора),
- 3) изводи из Централног бирачког списка за бирачка мјеста.

## 1.5 Бирачи

Да би лице било уписано у Централни бирачки списак, непоходно је сљедеће:

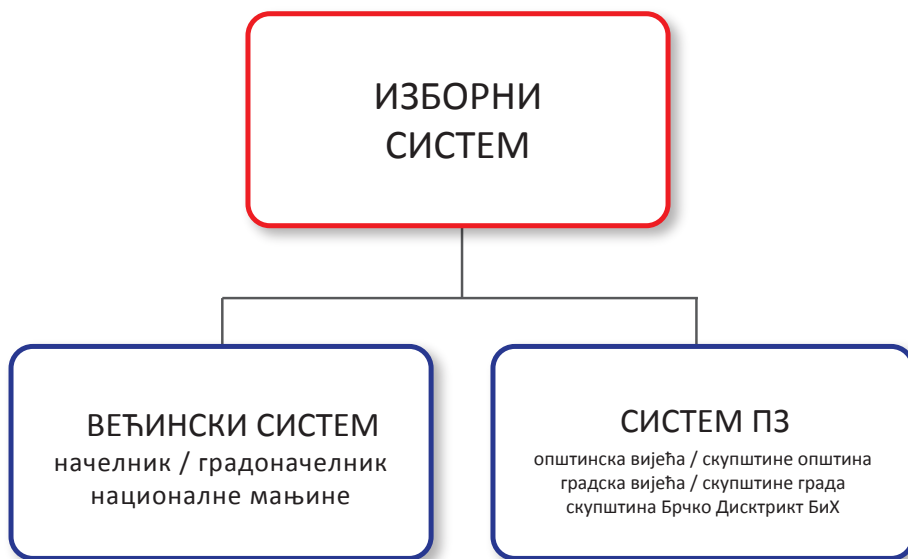
- ❖ да има 18 година,
- ❖ да има држављанство Босне и Херцеговине,
- ❖ да има пребивалиште у Босни и Херцеговини.

Према категорији бирача разликују се сљедећи бирачи:

- ❖ редовни бирачи који гласају на редовним бирачким мјестима,
- ❖ расељена лица,
- ❖ избјегла лица (лица које живе изван БиХ).

На дан закључивања Централног бирачког списка 23. августа 2016. за Локалне изборе 2016. године укупан број уписаних бирача износио је **3.345.486** (Прилог. Табела – број бирача по основним изборним јединицама).

## 1.6 Изборни систем у Босни и Херцеговини



**Шема 1. Приказ изборног система у Босни и Херцеговини**

У Босни и Херцеговини се примјењују два изборна система:

- ❖ већински систем (систем просте већине), и
- ❖ систем пропорционалне заступљености.

### Већински систем

За већински систем (систем просте већине) карактеристично је да побједник осваја све, а примјењује се при избору градоначелника и начелника те код избора представника националних мањина.

Систем пропорционалне заступљености се примјењује за избор заступника / вијећника у Скупштини Брчко Дистрикта БиХ, Градских вијећа / скупштина градова и општинских вијећа / скупштина општина.



Расподјела мандата код система пропорционалне заступљености се врши примјеном *Саинт-Лагве* (Saint-Lague) методе за прерачун гласова у мандате, диобом укупног броја освојених гласова са непарним бројевима 1, 3, 5, 7 ..... итд.

Да би политички субјекти учествовали у расподјели мандата, морају освојити више од 3% укупног броја важећих гласова у основној изборној јединици у којој се кандидују.

Осим овог изборног прага од 3%, унутар “полуотворених” листи установљен је праг од 10% важећих гласова које је освојио политички субјекат да би кандидат напредовао на листи.

## 1.7 Изборна администрација



Надлежни органи за спровођење избора у Босни и Херцеговини су изборне комисије и бирачки одбори:

- ❖ Централна изборна комисија Босне и Херцеговине,
- ❖ општинске и градске изборне комисије и Изборна комисија Брчко Дистрикта БиХ,
- ❖ бирачки одбори, остале изборне комисије<sup>2</sup>.

Централна изборна комисија БиХ има седам (7) чланова, и то: два (2) из реда Хрвата, два (2) из реда Бошњака, два (2) из реда Срба и један (1) из реда осталих. Централна изборна комисија БиХ има предсједника којег бирају чланови, чији мандат траје 21 мјесец.

Општинска изборна комисија састоји се од три (3) или пет (5) или 7 чланова. Број чланова за сваку општину утврђује Централна изборна комисија БиХ на следећи начин: општине до 20.000 уписаних бирача у Централни бирачки списак броје три (3) члана, док оне са више од 20.000 уписаних бирача броје пет (5) чланова.

Бирачки одбори се састоје од три (3) или (5) члана од којих је један предсједник бирачког одбора.

Предсједник и чланови бирачког одбора имају замјенике.

<sup>2</sup> Према Изборном закону Републике Српске основана је Изборна комисије Републике Српске, а на основу Закона о оснивању органа за спровођење избора у Федерацији Босне и Херцеговине, предвиђено је оснивање органа за спровођење избора, али они нису основани.

# ДИО II

## ПОСМАТРАЧИ

## 2.1 Процедуре акредитовања посматрача

Само акредитовани посматрачи могу да посматрају изборне активности.

Централна изборна комисија БиХ и изборне комисије акредитују посматраче.

Централна изборна комисија акредитује посматрача за посматрање рада Централне изборне комисије БиХ, Главног центра за бројање и бирачких мјеста у дипломатско-конзуларним представништвима БиХ. Пријаве за акредитовање посматрача Централној изборној комисији БиХ могу да доставе:

- ❖ политички субјекти<sup>3</sup>,
- ❖ удружења<sup>4</sup>,
- ❖ међународне организације<sup>5</sup>.

Изборне комисије основних изборних једница (општина / градова), акредитују посматраче политичких субјеката за посматрање рада изборне комисије, Центра за бирачки списак и бирачких мјеста.

Централна изборна комисија БиХ и изборна комисија одлуком ће одбити или одбацити захтјев за издавање акредитације или акредитовање посматрача у сљедећим случајевима:

- ❖ ако није поднесен у роковима које је утврдила Централна изборна комисија БиХ,
- ❖ ако је достављена некомплетна документација,
- ❖ ако овлаштено лице није поднијело захтјев,
- ❖ ако је одређено лице већ предложено, односно ако га је акредитовао други политички субјект или удружење.

3 **Политички субјект** означава политичку партију, независног кандидата, коалицију или листу независних кандидата овјерену за учествовање на изборима у складу с Изборним законом БиХ. Под независним кандидатом у смислу овог упутства подразумијева се и кандидат кога је предложило удружење, односно други регистровани организовани облик дјеловања националних мањина и група од најмање 40 грађана који имају бирачко право и учествују на изборима у смислу члана 13.14 Изборног закона БиХ (у даљњем тексту: кандидат са посебне листе кандидата припадника националних мањина).

4 **Удружење** означава представника невладине организације.

5 **Међународна организација** означава страну владу, међународне организације и међународне невладине организације.

Посматрач којем је изборна комисија одбила захтјев за издавање акредитације може у року од три (3) дана од дана пријема одлуке да поднесе приговор Централној изборној комисији БиХ.

На одлуку којом је Централна изборна комисија БиХ одбацила или одбила захтјев за акредитацију, политички субјект и удружење има право да поднесе жалбу посредством Централне изборне комисије БиХ Апелационом одјелу Суда БиХ.

## 2.2 Посматрачи политичких субјеката

Представници политичких субјеката за посматрање изборних активности Централне изборне комисије БиХ, Главног центра за бројање подносе захтјев за акредитовање посматрача Централној изборној комисији БиХ, док за посматрање рада изборних комисија и бирачког мјеста захтјев подносе изборној комисији. Захтјеви за акредитовање посматрача морају да буду поднесени најкасније до **17. септембра 2016. године**.

### **ВАЖНО!!!**

#### **Посматрач не може бити лице:**

- о које је кандидат на предстојећим изборима,
- о чија је кандидатура на предстојећим изборима одбијена или је његово име накнадно скинуто са листе кандидата,
- о којем је Централна изборна комисија БиХ изрекла санкцију забране рада у бирачком одбору, у Центру за бирачки списак или у изборној комисији,
- о које је предложио политички субјект који није овјерен за учествовање на изборима,
- о које је члан бирачког одбора,
- о које је у извршној или законодавној власти у изборној јединици за ниво за који се бира.

Уз захтјев за акредитовање, политички субјекти достављају попуњену листу предложених посматрача која садржи:

- ❖ име и презиме,
- ❖ број важеће личне карте,
- ❖ јединствени матични број посматрача.

Уз захтјев за акредитовање подносилац је дужан приложити својеручно потписан образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности гласања за сваког посматрача који се налази на листи предложених посматрача за акредитовање. На захтјев органа за спровођење избора акредитовани посматрач дужан је да предочи образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности гласања.

Број посматрача које политички субјекти могу да акредитују није ограничен, али политички субјект може да има само једног посматрача у исто вријеме на једном изборном мјесту.

Политички субјекти могу да предложе своје представнике за посматраче само у основним изборним јединицама које припадају изборним јединицама за које се кандидују, као и за посматраче у дипломатско-конзуларним представништвима Босне и Херцеговине.

Политички субјекти могу да имају посматраче на бирачким мјестима за гласање у одсуству, и то на бирачком мјесту на којем се у изводу из Централног бирачког списка налазе бирачи који ће гласати за изборну јединицу у којој се политички субјект кандидује.

Политички субјекти сами сnose одговорност да од Централне изборне комисије БиХ траже информацију о локацијама бирачких мјеста за гласање у одсуству, која се налазе у другим основним изборним јединицама. Политички субјекти ће контактирати изборну комисију основне изборне јединице у којој се налази бирачко мјесто за гласање у одсуству ради акредитовања својих посматрача.

Изборне комисије обавезно достављају акредитованим посматрачима распоред рада и посјета мобилног тима и обезбјеђују, на захтјев акредитованог посматрача, посматрање рада мобилног тима.

## 2.3 Посматрачи удружења

Представници удружења подносе Централној изборној комисији БиХ захтјев за акредитовање посматрача за посматрање рада Централне изборне комисије БиХ, Главног центра за бројање, изборне комисије, Центра за бирачки списак и бирачких мјеста. Захтјеви за акредитовање посматрача морају да буду поднесени најкасније до **17. септембра 2016. године**.

### ВАЖНО!!!

- Удружење не може да буде акредитовано ако га је основао или га спонзорише политички субјект и ако је укључено у било какве активности у име овјерених политичких субјеката.
- Представник удружења на захтјеву за издавање акредитације потписује изјаву да га није основао нити га спонзорише политички субјект, у складу с чланом 17.4 став (1) тачка 1) Изборног закона БиХ.

У захтјеву за акредитовање удружење наводи:

- ❖ изборне активности које жели да посматра,
- ❖ контакт податке (адресу, број телефона, број факса и е-маил),
- ❖ основне изборне јединице у којима жели да посматра изборне активности,
- ❖ број посматрача,

те доставља сљедеће прилоге:

- ❖ листу имена предложених посматрача, која садржи име и презиме, број важеће личне карте и јединствени матични број посматрача,
- ❖ извод о упису удружења у регистар удружења код надлежног органа, који не може да буде старији од 60 дана,
- ❖ образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности гласања.

Удружење подноси посебан захтјев за сваку основну изборну јединицу у којој жели да посматра изборне активности.

Листа акредитованих посматрача из удружења које је Централна изборна комисија БиХ акредитовала, доставља се свим изборним комисијама које издају акредитацију и достављају листу акредитованих посматрача на сва бирачка мјеста у основној изборној јединици на коју се захтјев односи.

Приликом преузимања акредитације представник удружења мора да достави потписан образац правила понашања и изјаве о поштивању тајности гласања да би му била издата акредитација.

## 2.4 Међународни посматрачи

Представници међународних посматрача подnose захтјев за посматрање избора у Босни и Херцеговини Централној изборној комисији БиХ најкасније до **1. октобра 2016. године**.

### ВАЖНО!!!

- Централна изборна комисија БиХ акредитује и издаје акредитацију представницима међународних посматрача за посматрање било које изборне активности.
- Међународни посматрачи преузимају акредитације у Централној изборној комисији БиХ, ул. Данијела Озме бр. 7, 71000 Сарајево.
- Међународни посматрачи могу да имају неограничен број акредитованих посматрача.
- Број посматрача које међународни посматрачи могу да имају у исто вријеме на једном изборном мјесту није ограничен, али се мора да прилагоди условима изборне активности.
- Међународни посматрач може на свако мјесто на којем посматра изборну активност са собом да уведе и преводиоца.

У захтјеву за акредитовање представник међународних посматрача наводи:



- ❖ изборне активности које жели да посматра,
- ❖ контакт податке (адресу, број телефона, број факса и е-маил),
- ❖ основне изборне јединице у којима жели да посматра изборне активности,
- ❖ број посматрача,

те доставља сљедеће прилоге:

- ❖ листу имена предложених посматрача која садржи име и презиме, назив државе која је издала пасош и број пасоша,
- ❖ образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности гласања.

## 2.5 Посматрачи у дипломатско-конзуларним представништвима Босне и Херцеговине

Представници политичких субјеката и удружења подносе захтјев за акредитовање својих посматрача за посматрање избора на бирачком мјесту одређеном за гласање држављана Босне и Херцеговине у ДКП-у Централној изборној комисији БиХ непосредно или посредством ДКП-а БиХ. Захтјеви за акредитовање посматрача морају да буду поднесени најкасније до **17. септембра 2016. године**.

### **ВАЖНО!!!**

Акредитовани посматрачи преузимају акредитације у Централној изборној комисији БиХ или у ДКП-у БиХ одређеном за гласање.

У захтјеву за акредитовање наводи:

- ❖ изборне активности које жели да посматра,
- ❖ контакт податке (адресу, број телефона, факса и е-маил),
- ❖ назив ДКП-а БиХ,
- ❖ број посматрача,

те доставља сљедеће прилоге:

- ❖ листу имена предложених посматрача која садржи име и презиме, број важеће личне карте, назив државе која је издала пасош, број пасоша и јединствени матични број,
- ❖ образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности гласања.

# ДИО III

## ПОСМАТРАЊЕ ИЗБОРА

### **3.1 Припрема и отварање бирачког мјеста**

Посматрање изборних активности је изузетно захтијеван и физички напоран поступак. Посматрач би требао да дође на изборно мјесто које жели да посматра најмање пола сата прије почетка гласања.

Како бисте себи олакшали поступак посматрања, обавезно припремите:

- ❖ своју акредитацију,
- ❖ личну карту или неки други идентификациони документ,
- ❖ образац правила понашања и изјаву о поштивању тајности,
- ❖ овај приручник,
- ❖ хемијску оловку,
- ❖ храну и пиће (никако алкохол).

### **3.2 Приступ бирачком мјесту**

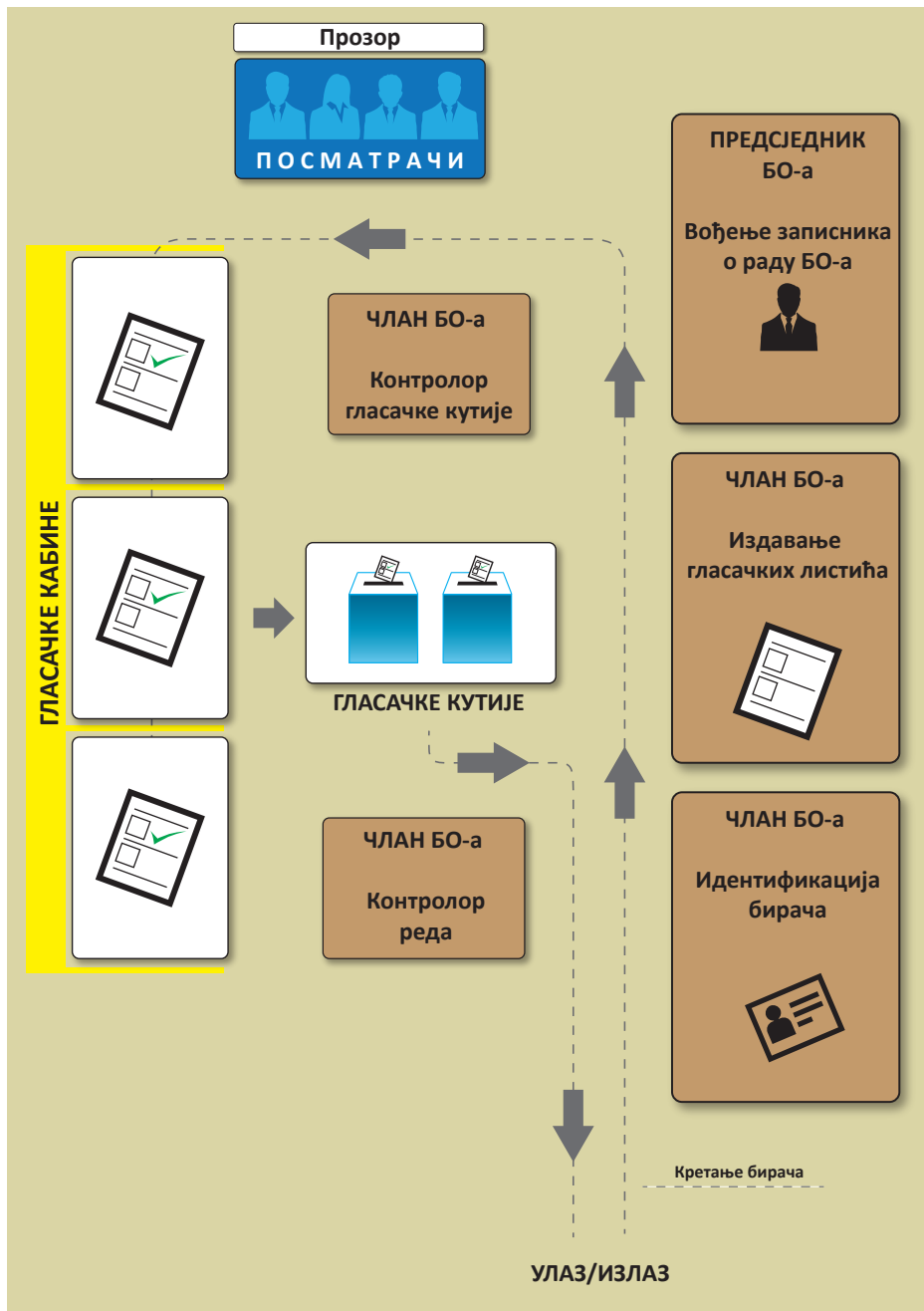
1. Показати лични идентификациони документ овлашћеном лицу органа за спровођење избора.
2. Овлашћено лице провјериће посматрачев идентификациони документ са фотографијом како би утврдили да се име посматрача налази на акредитацији.
3. Овлашћено лице записаће име посматрача, назив субјекта који га је акредитовао и његов број акредитације у Записник о раду бирачког одбора, евидентирајући вријеме када је посматрач стигао и вријеме када је посматрач напустио просторије, како би се број посматрача ограничио на једног посматрача у исто вријеме на једном изборном мјесту, ако се ради о посматрачу политичког субјекта и удружења.
4. Овлашћено лице задржаће идентификациони документ до тренутка када посматрач напушта изборно мјесто. Када посматрач напушта изборно мјесто, дужан је да обавијести овлашћено лице о напуштању просторија, након чега ће му бити враћен идентификациони документ. Приликом напуштања мјеста посматрања, посматрач задржава акредитацију.

### 3.3 Отварање бирачког мјеста

Бирачко мјесто почиње са радом у 7 часова, а затвара се у 19 часова. Ако бирачко мјесто из оправданих разлога није отворено на вријеме или је дошло до прекида рада, а кашњење или прекид рада је трајао до три сата, гласање на том бирачком мјесту може да се продужи за онолико времена колико је трајало кашњење, односно прекид рада, о чему одлучује предсједник. Ако је кашњење или прекид рада трајао дуже од три сата, о дужини времена за које се гласање продужава одлучује изборна комисија. Предсједник у најкраћем року обавјештава изборну комисију о разлогу због којег је дошло до кашњења у отварању бирачког мјеста или до прекида рада на бирачком мјесту.

#### **ВАЖНО!!!**

- Представите се и упознајте с овлашћеним лицем.
- Истакните видљиво акредитацију.
- Изаберите своје мјесто тако да не реметите изборни процес, с тим да можете да видите ток цијеле изборне процедуре.
- Не ометајте изборне активности.
- Поштујте тајност гласања.
- Молимо вас да своје импресије у вези са резултатима избора не исказујете све док сте у улози посматрача.
- Будите присутни на бирачком мјесту све до завршетка пребројавања гласова, попуњавања и потписивања записника и образаца за резултате.
- Не носите ознаке које вас повезују с одређеним политичким субјектом.
- Не користите мобилне телефоне, а у случају хитних ситуација телефони би требали да остану укључени (silent mode, односно искључени сви тонови).



Шема бирачког мјеста

Приликом отварања бирачког мјеста посматрач би требао да обрати пажњу да ли је бирачки одбор обавио сљедеће активности:

- ☑ одредио мјесто за сваку гласачку кабину, водећи рачуна да нико унутар или изван бирачког мјеста не може да види бирача док гласа;
- ☑ уписао своја имена у Записник о раду бирачког одбора;
- ☑ исписао све неопходне податке на коверте, односно пакете;
- ☑ уписао у Образац за бројно стање број бирача који су уписани у извод из Централног бирачког списка;
- ☑ прије бројања гласачких листића утврдио да ли су у оригиналном паковању;
- ☑ ручно пребројао примљене гласачке листиће за сваки изборни ниво и у Образац за бројно стање уписао укупан број примљених гласачких листића;
- ☑ показао празну гласачку кутију, након чега је на њу ставио пластични печат;
- ☑ уписао у Образац за бројно стање серијске бројеве печата гласачке кутије;
- ☑ поставио запечаћену гласачку кутију на мјесто гдје је сви присутни могу да виде;
- ☑ уписао у Образац Записника вријеме отварања бирачког мјеста.

### 3.4 Гласање

Процедура гласања се састоји од сљедећих корака:

#### 1. Идентификација

Документи за утврђивање идентитета бирача (важећа лична карта, возачка дозвола и пасош БиХ).





## 2. Потписивање извода из Централног бирачког списка



Након што се утврди идентитет, бирач се потписује у рубрици на идентичан начин као у личним документима.

## 2. Издавање гласачких листића



Сваки бирач добија по два гласачка листића, један за начелника / градоначелника и други за општинско вијеће / скупштину општине или градско вијеће / скупштину града<sup>6</sup>.

6 Осим у Брчко Дистрику БиХ – бирачу се издаје само један гласачки листић за Скупштину Брчко Дистрикта БиХ.

**Ваш гласачки листић** за избор начелника и градоначелника у Босни и Херцеговини **биће важећи ако:**

- ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 02.10.2016.

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 02.10.2016.

GRAD  
GRAD

001

|                                     |                                   |
|-------------------------------------|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input checked="" type="checkbox"/> | Име - Презиме - Politiska stranka |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Politiska stranka |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Politiska stranka |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Politiska stranka |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Politiska stranka |
| <input type="checkbox"/>            | Име - Презиме - Политичка партија |

КРАЈ ЛИСТЕ

КРАЈ ЛИСТЕ

GRAD

GRAD

001

26



- 

## 5. Убацавање гласачких листића у гласачку кутију



### **ВАЖНО!!!**

**Гласачки листићи се убацују у гласачку кутију један по један!!!!**

Акредитовани посматрач током гласања требао би да обрати пажњу на следеће активности бирачког одбора:

- ☒ да ли се поштује тајност гласања, тј. да ли се у гласачкој кабини налази само једно лице;
- ☒ да ли се поштује забрана гласања једног лица умјесто другог под његовим именом, односно забрана вишеструког гласања;
- ☒ да ли бирачки одбор води рачуна да ниједно лице не омета бирача који испуњава гласачке листиће, тражи од њега информације о томе за кога жели да гласа, за кога гласа или за кога је гласао, спречава или покушава да спријечи некога у остваривању његовог бирачког права;

- ☒ да ли предсједник и чланови бирачког одбора обављају своје дужности на начин како је то прописано.
- ☒ да ли је било прекида у гласању и ако јест, да ли је о томе обавјештена изборна комисија, на начин како је то прописано?

### **ВАЖНО!!!**

- Физички неспособни бирачи су и они бирачи који дођу до бирачког мјеста, али не могу да уђу. Члан бирачког одбора одлази према физички неспособном бирачу након што обавијести предсједника. Физички неспособни бирач попуњава гласачке листиће које ставља у за то предвиђену коверту. Лице које је физички неспособни бирач изабрао односи коверту са гласачким листићима и ставља је у гласачку кутију.
- У гласачкој кабини у исто вријеме смије да се налази само једно лице, осим ако се ради о бирачима који су слијепи, неписмени или физички неспособни.
- Лице које злоупотреби бирачко право или учини изборну превару, подлијеже кривичној одговорности.
- Члан бирачког одбора који је задужен за идентификацију наглас чита име бирача који се потписао у извод из коначног Централног бирачког списка.
- Члан бирачког одбора задужен за контролу гласачке кутије обезбјеђује да ниједан бирач не напусти бирачко мјесто док у гласачку кутију не убаци гласачке листиће, те обезбјеђује да се само гласачки листићи пресавијени један по један убацују у кутију да би се заштитила тајност гласа.

### 3.5 Затварање бирачког мјеста

Приликом затварања бирачког мјеста посматрач би требао да обрати пажњу на следеће активности бирачког одбора:

- ☒ да ли је бирачима који су у реду за гласање у тренутку затварања бирачког мјеста одобрено да гласају, односно да ли је приликом затварања бирачког мјеста проведена следећа процедура:
  - ☒ председник објављује 15 минута прије затварања бирачког мјеста свим присутним, унутар и испред бирачког мјеста, вријеме затварања бирачког мјеста;
  - ☒ председник одређује једног члана бирачког одбора да у вријеме затварања бирачког мјеста стане на крај реда како би се обезбиједило да се ниједно лице не прикључи након затварања бирачког мјеста;
  - ☒ члан бирачког одбора затвара врата одмах након што посљедњи бирач из реда гласа;
  - ☒ председник уписује у Записник о раду бирачког одбора на дан одржавања избора – Образац ЗАРБО II вријеме затварања бирачког мјеста;
  - ☒ председник затвара отвор гласачке кутије самољепљивом траком и потписује је;
- ☒ да ли је председник бирачког одбора приликом затварања бирачког мјеста евидентирао присутне акредитоване посматраче на начин како је то прописано;
- ☒ да ли је председник бирачког одбора након затварања бирачког мјеста евидентовао све податке у Обрасцу за бројно стање?

### 3.6 Процедура бројања на бирачком мјесту

Након затварања бирачког мјеста посматрач треба да обрати пажњу на следеће активности бирачког одбора:

- ☒ да ли је утврђен број неискоришћених гласачких листића и упакован у сиву заштитну врећу;
- ☒ да ли је утврђен број гласача који су гласали на том бирачком мјесту, ручно бројећи број потписа на изводу из ЦБС-а и да ли су наведени подаци евидентирани у Обрасцу за бројно стање;
- ☒ да ли је формирана велика радна површина за бројање гласачких листића из гласачке кутије;
- ☒ да ли је садржај гласачке кутије комплетно истресен на радну површину и да ли је показано да је гласачка кутија празна;
- ☒ да ли су разврстани гласачки листићи по нивоима;
- ☒ да ли су гласачки листићи са нивоима који се не броје стављени у врећу и задржани на радној површини;
- ☒ да ли се гласачки листићи броје у тимовима по двоје (двоструким бројањем) по 25 снопова и да ли је тачно утврђен број гласова које су освојили политички субјекти?

За изборне нивое гдје се врши бројање гласова у систему полуотворене листе након утврђених резултата по политичким субјектима врши се пребројавање гласова који су појединачно освојили кандидати унутар листе, те би посматрач требао да обрати пажњу на следеће:

- ☒ да ли се бројање врши у тимовима од по четири члана, од чега један члан тима чита, други члан тима контролише читање, а два члана тог тима биљеже податке у помоћни образац по кандидатима;

- ☑ да ли је бирачки одбор након завршеног циклуса пребројавања упаковао материјал према шеми паковања у вреће и ставио печат, а резултате бројања уписао у обрасце;
- ☑ да ли је обрасце (жута копија) са резултатима бројања изложио на бирачком мјесту.

### **ВАЖНО!!!**

- о Приликом пребројавања гласачких листића хемијска оловка може да буде само код чланова тима који биљеже податке у помоћни образац и предсједника за евидентирање података у обрасце.
- о Свако бирачко мјесто посједује обрасце у које изборни посматрачи могу да препишу резултате са жутих копија.

## **3.7 Примједбе посматрача**

Приликом посматрања изборног процеса као посматрач требате да будете свјесни атмосфере изван и унутар бирачког мјеста. Ако примијетите проблеме или кршење изборне процедуре, обратите се предсједнику бирачког одбора. Начин на који бисте се обратили предсједнику мора да буде такав да се не може да тумачи као давање упутстава, наређења или као мијешање у изборни поступак.

### **ВАЖНО!!!**

- о Сваки посматрач би требао да разликује неважне грешке у примјени правила и прописа од оних кршења која могу грубо да повриједи изборну процедуру и утичу на изборне резултате!!!!!!!!!!

Ако предсједник бирачког одбора не отклони уочени недостатак или кршења изборне процедуре, унесите своја запажања у Записник о



раду бирачког одбора, Образац за извјештавање<sup>7</sup> и потпишите га. Посматрач има право да тражи копију Записника о раду са бирачког мјеста од изборне комисије чији је рад посматрао.

Акредитовани посматрач или политички субјект може, на основу примједби наведених у Обрасцу, да поднесе приговор органу надлежном за спровођење избора.

### ВАЖНО!!!

- о систематско, односно кршење прописа и процедура које се понавља,
- о повреда тајности гласања,
- о утицај на слободан избор бирача,
- о кршење прописа и процедура које може да утиче на тачност изборних резултата.

Препоручујемо да посебно обратите пажњу, односно одмах обавијестите општинску изборну комисију у сљедећим ситуацијама:

- ❖ ако није вама или другим посматрачима дозвољен улазак на бирачко мјесто или сте са њега удаљени;
- ❖ ако се ствара хаос и конфузије на бирачком мјесту;
- ❖ ако се онемогућава уписивања примједби у Записник о раду бирачког одбора.

<sup>7</sup> МИШЉЕЊА ИЛИ ПРИМЈЕДБЕ – Образац – дио је у који се уписује мишљење или примједба чланова бирачког одбора, бирача или акредитованих посматрача. Члан бирачког одбора, бирач или акредитирани посматрач може унијети своје мишљење или примједбе на процес гласања, које потписује лично (мишљење или примједба која није потписана лично неће бити разматрана). Посматрач може стављати образложене примједбе на рад бирачких одбора у писаној форми, које се прилажу уз Записник (овај случај предсједник је дужан посебно евидентирати у Записнику).

### 3.8 Посматрачево ометање изборних активности

Акредитовани посматрач потписује Изјаву о правилима понашања и дужан је придржавати се следећих правила понашања:

- да буде непристрасан у складу са својим дужностима;
- да се не мијеша у изборни процес који укључује упис бирача у Централни бирачки списак, процедуру на дан гласања или бројања гласова те да поштује тајност гласања;
- да не покушава да врши било какав утицај на лице у вези са његовим избором бирачких опција или начином на који ће означити гласачки листић;
- да поштује одредбе Изборног закона БиХ.

Орган за спровођење избора одузеће статус акредитованом посматрачу и удаљити га са изборног мјеста током посматрања изборног процеса ако:

- ❖ омета изборне активности,
- ❖ не поштује тајност гласања,
- ❖ не носи службену акредитацију,
- ❖ носи ознаке које га повезују с одређеним политичким субјектом.

У поступку удаљавања акредитованог посматрача с изборног мјеста, представник органа за спровођење избора треба да претходно упозори акредитованог посматрача који омета изборни процес и предузме све друге расположиве мјере и радње да ометање престане, а ако акредитовани посматрач настави ометање, удаљиће га са изборног мјеста. Свако удаљавање са бирачког мјеста треба да забиљежи у Образац 38 Записника о раду бирачког одбора. Надлежни орган за спровођење избора обавијестиће политичког субјекта, удружење – односно међународног посматрача о поништењу акредитације.

# ДИО IV

## ПРИЛОЗИ

## Картографски приказ изборних јединица



## Број уписаних бирача у Централни бирачки списак по изборним јединицама

Број бирача уписаних у Централни бирачки списак за Локалне изборе 2016. године, који ће да се одрже 02. октобра 2016. године, са стањем на дан 03. мај 2016. у 24.00 часа је сљедећи:

| Код | Назив основне изборне јединице | Број бирача | Контак-телефон ОИК / ГИК |
|-----|--------------------------------|-------------|--------------------------|
| 001 | ВЕЛИКА КЛАДУША                 | 42630       | 037/770-030              |
| 002 | ЦАЗИН                          | 53454       | 037/515-368              |
| 003 | БИХАЋ                          | 56853       | 037/222-733              |
| 004 | БОСАНСКА КРУПА                 | 25598       | 037/471-085              |
| 005 | БУЖИМ                          | 14704       | 037/419-516              |
| 006 | КРУПА НА УНИ                   | 1793        | 052/750-000              |
| 007 | НОВИ ГРАД                      | 27275       | 052/751-095              |
| 008 | КОЗАРСКА ДУБИЦА                | 23905       | 052/416-014              |
| 009 | ПРИЈЕДОР                       | 86157       | 052/213-897              |
| 010 | ГРАДИШКА                       | 55318       | 051/810-300              |
| 011 | ЛАКТАШИ                        | 31999       | 051/334-225              |
| 012 | СРБАЦ                          | 17874       | 051/740-001              |
| 013 | ПРЊАВОР                        | 39268       | 051/640-550              |
| 014 | ДЕРВЕНТА                       | 33162       | 053/315-112              |
| 016 | БРОД                           | 18155       | 053/611-360              |
| 017 | ОЏАК                           | 17122       | 031/763-035              |
| 018 | ВУКОСАВЉЕ                      | 4497        | 053/707-702              |
| 020 | ДОМАЉЕВАЦ-ШАМАЦ                | 4465        | 035/817-139              |
| 021 | ШАМАЦ                          | 16292       | 054/490-458              |
| 022 | ОРАШЈЕ                         | 17720       | 031/714-578              |
| 023 | ДОЊИ ЖАБАР                     | 1959        | 054/875-100              |
| 024 | МОДРИЧА                        | 27742       | 053/810-785              |
| 025 | ГРАДАЧАЦ                       | 35853       | 035/369-759              |
| 026 | ПЕЛАГИЋЕВО                     | 4708        | 054/810-106              |
| 029 | БИЈЕЉИНА                       | 107397      | 055/233-122              |
| 030 | БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ              | 6940        | 037/883-615              |
| 031 | ПЕТРОВАЦ                       | 1064        | 050/465-004              |
| 032 | САНСКИ МОСТ                    | 34479       | 037/681-724              |
| 033 | ОШТРА ЛУКА                     | 4647        | 052/337-800              |
| 034 | БАЊА ЛУКА                      | 188142      | 051/244-585              |
| 035 | ЧЕЛИНАЦ                        | 15628       | 051/553-047              |
| 036 | ДОБОЈ-ИСТОК                    | 9907        | 035/720-709              |
| 037 | ДОБОЈ-ЈУГ                      | 4301        | 032/691-245              |

|     |                  |        |             |
|-----|------------------|--------|-------------|
| 038 | ДОБОЈ            | 63569  | 053/227-560 |
| 039 | ТЕШАЊ            | 39307  | 032/650-022 |
| 040 | СТАНАРИ          | 7610   | 053/201-910 |
| 042 | МАГЛАЈ           | 20291  | 032/603-114 |
| 044 | ГРАЧАНИЦА        | 42153  | 035/707-022 |
| 045 | ПЕТРОВО          | 6825   | 053/262-290 |
| 047 | ЛУКАВАЦ          | 43140  | 035/553-253 |
| 049 | СРЕБРЕНИК        | 38289  | 035/645-747 |
| 050 | ТУЗЛА            | 113544 | 035/307-486 |
| 052 | ЧЕЛИЋ            | 10090  | 035/668-650 |
| 054 | ЛОПАРЕ           | 13043  | 055/650-193 |
| 055 | ТЕОЧАК           | 6723   | 035/756-073 |
| 056 | УГЉЕВИК          | 14500  | 055/771-824 |
| 057 | ДРВАР            | 7030   | 034/820-163 |
| 058 | ИСТОЧНИ ДРВАР    | 170    | 050/465-703 |
| 059 | КЉУЧ             | 16002  | 037/661-139 |
| 061 | РИБНИК           | 6392   | 050/431-022 |
| 064 | МРКОЊИЋ-ГРАД     | 18231  | 050/220-924 |
| 065 | ЈАЈЦЕ            | 24877  | 030/658-011 |
| 066 | ЈЕЗЕРО           | 1120   | 050/291-001 |
| 067 | ДОБРЕТИЋИ        | 1963   | 030/641-202 |
| 068 | КНЕЖЕВО          | 9545   | 051/594-200 |
| 070 | КОТОР-ВАРОШ      | 21069  | 051/785-077 |
| 074 | ТЕСЛИЋ           | 43693  | 053/433-680 |
| 075 | ЖЕПЧЕ            | 24596  | 032/888-248 |
| 077 | ЗАВИДОВИЋИ       | 34367  | 032-878-314 |
| 078 | БАНОВИЋИ         | 20776  | 035/743-444 |
| 079 | ЖИВИНИЦЕ         | 54303  | 035/773-777 |
| 080 | КАЛЕСИЈА         | 33124  | 035/631-259 |
| 081 | ОСМАЦИ           | 3983   | 056/337-603 |
| 082 | САПНА            | 10135  | 035/599-538 |
| 083 | ЗВОРНИК          | 53723  | 056/232-266 |
| 084 | БОСАНСКО ГРАХОВО | 2977   | 034/206-145 |
| 085 | ГЛАМОЧ           | 4471   | 034/206-158 |
| 088 | ШИПОВО           | 10949  | 050/360-027 |

|     |                     |        |             |
|-----|---------------------|--------|-------------|
| 089 | ДОЊИ ВАКУФ          | 12655  | 030/509-603 |
| 091 | ТРАВНИК             | 46858  | 030/511-626 |
| 093 | ЗЕНИЦА              | 102096 | 032/401-215 |
| 094 | КАКАЊ               | 34005  | 032/553-900 |
| 095 | ВАРЕШ               | 9089   | 032/848-105 |
| 096 | ОЛОВО               | 9197   | 032/829-540 |
| 098 | КЛАДАЊ              | 11549  | 035/628-478 |
| 101 | ШЕКОВИЋИ            | 7341   | 056/653-691 |
| 103 | ВЛАСЕНИЦА           | 10450  | 056/734-796 |
| 104 | БРАТУНАЦ            | 18412  | 056/410-170 |
| 105 | СРЕБРЕНИЦА          | 12916  | 056/445-507 |
| 106 | ЛИВНО               | 26757  | 034/201-027 |
| 107 | КУПРЕС              | 3570   | 034/276-333 |
| 108 | КУПРЕС (РС)         | 387    | 050/490-600 |
| 109 | БУГОЈНО             | 29465  | 030/251-423 |
| 110 | ГОРЊИ ВАКУФ-УСКОПЉЕ | 16866  | 030/494-091 |
| 111 | НОВИ ТРАВНИК        | 20489  | 030/795-600 |
| 112 | ВИТЕЗ               | 22611  | 030/718-209 |
| 113 | БУСОВАЧА            | 13739  | 030/732-184 |
| 114 | ФОЈНИЦА             | 10480  | 030/547-703 |
| 115 | КИСЕЉАК             | 17420  | 030/871-616 |
| 116 | ВИСОКО              | 34122  | 032/732-500 |
| 117 | БРЕЗА               | 11604  | 032/786-029 |
| 118 | ИЛИЈАШ              | 20532  | 033/580-681 |
| 121 | СОКОЛАЦ             | 10982  | 057/448-712 |
| 123 | ХАН-ПИЈЕСАК         | 3289   | 057/557-012 |
| 124 | ТОМИСЛАВГРАД        | 19442  | 034/356-401 |
| 125 | ПРОЗОР-РАМА         | 11419  | 036/771-858 |
| 126 | ЈАБЛАНИЦА           | 9108   | 036/555-760 |
| 127 | КОЊИЦ               | 22201  | 036/731-498 |
| 129 | КРЕШЕВО             | 4532   | 030/806-602 |
| 130 | ХАЦИЋИ              | 21999  | 033/475-953 |
| 131 | ИЛИЦА               | 62853  | 033/763-465 |
| 132 | ИСТОЧНА ИЛИЦА       | 13458  | 057/375-776 |
| 133 | НОВИ ГРАД САРАЈЕВО  | 111570 | 033/291-117 |

|     |                       |       |             |
|-----|-----------------------|-------|-------------|
| 135 | ВОГОШЋА               | 25981 | 033/586-448 |
| 136 | ЦЕНТАР САРАЈЕВО       | 60915 | 033/562-460 |
| 137 | СТАРИ ГРАД САРАЈЕВО   | 37840 | 033 282-391 |
| 138 | ИСТОЧНИ СТАРИ ГРАД    | 1141  | 057/265-114 |
| 139 | НОВО САРАЈЕВО         | 68898 | 033/492-238 |
| 140 | ИСТОЧНО НОВО САРАЈЕВО | 9874  | 057/343-494 |
| 141 | ТРНОВО (ФБИХ)         | 2367  | 033/586-701 |
| 142 | ТРНОВО                | 1252  | 057/610-336 |
| 143 | ПАЛЕ (ФБИХ)           | 660   | 038/799-030 |
| 144 | ПАЛЕ                  | 19917 | 057/200-740 |
| 146 | РОГАТИЦА              | 9585  | 058/416-154 |
| 147 | ВИШЕГРАД              | 11295 | 058/620-823 |
| 148 | ПОСУШЈЕ               | 13585 | 039/685-528 |
| 149 | ГРУДЕ                 | 12957 | 039/663-018 |
| 150 | ШИРОКИ БРИЈЕГ         | 22727 | 039 706 370 |
| 158 | ИСТОЧНИ МОСТАР        | 155   | 059/602-224 |
| 161 | НЕВЕСИЊЕ              | 11712 | 059/602-796 |
| 163 | КАЛИНОВИК             | 1911  | 057/623-131 |
| 164 | ГАЦКО                 | 8168  | 059/472-426 |
| 165 | ФОЧА (ФБИХ)           | 1678  | 038/519-404 |
| 166 | ФОЧА                  | 17563 | 058-210-216 |
| 167 | ГОРАЖДЕ               | 21367 | 038/227-637 |
| 168 | НОВО ГОРАЖДЕ          | 1885  | 058/430-090 |
| 169 | ЧАЈНИЧЕ               | 4427  | 058/310-390 |
| 170 | РУДО                  | 7674  | 058/711-178 |
| 171 | ЉУБУШКИ               | 21763 | 039/835-502 |
| 172 | ЧИТЛУК                | 13506 | 036/640-534 |
| 173 | ЧАПЉИНА               | 21707 | 036/805-052 |
| 174 | НЕУМ                  | 3680  | 036/884-417 |
| 176 | СТОЛАЦ                | 10899 | 036/819-047 |
| 177 | БЕРКОВИЋИ             | 1754  | 059/860-111 |
| 179 | ЉУБИЊЕ                | 3316  | 059/630-296 |
| 180 | БИЛЕЋА                | 10232 | 059/370-841 |
| 181 | РАВНО                 | 1318  | 036/891-027 |
| 182 | ТРЕБИЊЕ               | 30110 | 059/260-441 |



|     |                          |                  |             |
|-----|--------------------------|------------------|-------------|
| 183 | УСОРА                    | 5793             | 032/893-479 |
| 184 | КОСТАЈНИЦА               | 5043             | 052/663-113 |
| 185 | МИЛИЋИ                   | 8517             | 056/745-231 |
| 200 | БРЧКО ДИСТРИКТ БиХ       | 86157            | 049/218-177 |
| 199 | ГРАД МОСТАР <sup>8</sup> | 99106            | 036/325-120 |
|     | <b>УКУПНО</b>            | <b>3.345.486</b> |             |

### Кодекс понашања за међународне посматраче<sup>9</sup>

*Међународно посматрање избора данас је прихваћено у цијелом свијету, а спроводе га међувладине и међународне невладине организације и удружења како би дали непристрасну и тачну процјену природе изборних процеса на добробит грађана земље у којој се одржавају избори, као и на добробит међународне заједнице. Због тога је врло битно обезбиједити интегритет међународног посматрања избора, а сви они који учествују у међународној мисији за посматрање избора, укључујући краткорочне и дугорочне посматраче, чланове делегација за процјену, специјализоване посматрачке тимове и вође мисија, морају да се обавезу и поштују Кодекс понашања.*

<sup>8</sup> Избори за Град Мостар нису расписани.

<sup>9</sup> Прихваћен 27. октобра 2005. године у Уједињеним нацијама у Њујорку. Организације које су усвојиле наведене документе од 24. октобра 2005. су: Афрички савез, Азијска мрежа за слободне изборе (ANFREL), Чартер центар, Центар за изборну промоцију и помоћ ((CAPEL), Секретаријат Commonwealth-а, Савјет Европе – Европска комисија за демократију кроз закон (Венецијанска комисија), Савјет Европе – Парламентарна скупштина, Изборни институт јужне Африке (EISA), Европска комисија, Европска мрежа организација за надгледање избора (ENEMO), Међународне службе за изборну реформу (ERIS), IFES, International IDEA, Међупарламентарни савез, Међународни републикански институт (IRI), Национални демократски институт (NDI), Организација америчких држава (OAS), Организација за безбједност и сарадњу у Европи, Канцеларија демократских институција и људских права (ОЕБС/ODIHR), Удружење изборних администратора пацифичких отока Аустралије и Новог Зеланда (PIANZEA), Форум пацифичких отока, Секретаријат Уједињених нација.

**Поштовати суверенитет и међународна људска права** – избори су израз суверенитета који припада људима једне земље, чије изражавање слободне воље даје основу за ауторитет и легитимност владе. Права грађана да бирају и буду изабрани на периодичним, правим демократским изборима су међународно призната људска права и захтијевају остваривање низа основних људских права и слобода. Посматрачи на изборима морају да поштују суверенитет земље домаћина, као и људска права и основне слободе њених грађана.

**Поштовати законе земље и ауторитет изборних тијела** – посматрачи морају да поштују законе земље домаћина и ауторитет органа задужених за спровођење изборног процеса. Посматрачи морају да поштују било које законско упутство владиних, сигурносних и изборних органа власти земље домаћина. Посматрачи, такође, морају да имају пристојан став према изборним званичницима и другим државним органима власти. Посматрачи морају да забиљеже да ли закони, уредбе или акције државних и / или изборних званичника непотребно оптерећују или опструишу остваривање изборних права загарантованих законом, уставом или примјењивим међународним инструментима.

**Поштовати интегритет Међународне мисије за посматрање избора** – посматрачи морају да поштују и заштите интегритет међународне мисије за посматрање избора. То значи поштивање Кодекса понашања, било каквих писаних упутстава (као што је дјелокруг послова, директиве и смјернице) и вербалних инструкција од руководства посматрачке мисије. Посматрачи морају да: присуствују свим састанцима, обукама и колегијумима посматрачке мисије, упознају изборни закон, уредбе и друге релевантне законе по налогу посматрачке мисије те пажљиво прате методологију коју користи посматрачка мисија. Посматрачи, такође, морају да извијесте водство посматрачке мисије о случају сукоба интереса који могу да имају, као и о неприкладном понашању других посматрача који су дио мисије.

**Стално бити строго политички непристрасан** – посматрачи морају стално да буду строго политички непристрасни, укључујући и слободно вријеме у земљи домаћину. Они не смију да изразе или покажу предрасуде или предност у вези са државним органима власти,

политичким партијама, кандидатима, референдумским питањима или у вези са спорним питањима у изборном процесу. Посматрачи, такође, не смију да проводе било какву активност која би се разумно могла да схвати као преферирање или давање политичке добити за било којег политичког натјецатеља у земљи домаћину, као што је ношење или показивање било каквих политичких симбола, боја, застава или прихватање вриједности од политичких натјецатеља.

**Не смију опструисати изборне процесе** – посматрачи не смију опструисати било који елемент изборног процеса, укључујући процесе прије избора, гласање, бројање и приказивање резултата те процесе након дана избора. Посматрачи могу да на лицу мјеста изборним званичницима скрену пажњу на неправилности, превару или значајне проблеме, осим ако је то забрањено законом и то морају да ураде на неопструктиван начин. Посматрачи могу да постављају питања изборним званичницима, представницима политичких партија и другим посматрачима унутар бирачких мјеста те да одговарају на питања о њиховим активностима све док посматрачи не опструишу изборни процес. Гласачи могу да питају и добију одговор од посматрача, али их посматрачи не смију да питају за кога или за коју странку или референдумску позицију су гласали.

**Приказати прикладну идентификацију** – посматрачи морају да јасно прикажу идентификацију коју је обезбиједила мисија за посматрање избора, као и идентификацију коју траже државни органи власти, те је на захтјев морају да покажу изборним званичницима или другим заинтересованим државним органима властима.

**Задржати тачност запажања и професионализам у доношењу закључака** – сва запажања посматрача морају да буду тачна и разумљива те се требају да биљеже позитивни и негативни фактори, прави разлику између оних битних и небитних те идентификују модели који би могли да имају битан утицај на интегритет изборног процеса. Одлуке посматрача морају да буду засноване на највишим начелима тачности информација и непристрасности анализе, правећи разлику између субјективних фактора и објективних доказа. Посматрачи морају да све своје закључке заснују на чињеничним и провјерљивим доказима и не смију прерано да доносе закључке. Посматрачи, такође,

морају да имају евиденцију о мјестима гдје су посматрали изборе, запажањима и другим релевантним информацијама како налаже међународна посматрачка мисија те такве документе морају да предају мисији.

**Суздржати се од давања коментара у јавност или медијима прије изјаве мисије** – посматрачи се морају да суздрже од давања било каквих личних коментара о њиховим запажањима новинарима или члановима јавности прије него што посматрачка мисија да изјаву, осим ако је то другачије наложило руководство посматрачке мисије. Посматрачи могу да објасне природу посматрачке мисије, њене активности или друге послове које посматрачка мисија сматра прикладним. Они би требали медије или остала заинтересована лица упутити на оне појединце које је одредила посматрачка мисија.

**Сарађивати са другим посматрачима избора** – посматрачи морају да буду свјесни других мисија за посматрање избора, било да су домаће или међународне, те морају сарађивати с њима по упутству руководства посматрачке мисије.

**Прикладно се понашати** – посматрачи се морају да прикладно понашају и поштују друге, укључујући изражавање осјетљивости на културу и обичаје земље домаћина, добро користе процјену у личним контактима и професионално се понашају на највишем нивоу чак и у слободно вријеме.

**Кршења Кодекса понашања** – у случају недоумица о кршењу Кодекса понашања Међународна мисија за посматрање избора провешће истрагу о томе. Ако се утврди да се догодило озбиљно кршење, посматрач може да остане без посматрачке акредитације или може да буде отпуштен из посматрачке мисије. Овласти за такве одлуке једино има руководство мисије за посматрање избора.

**Изјава о поступању према Кодексу понашања** – свако лице које учествује у овој мисији посматрања избора мора да прочита и разумије овај кодекс и мора да потпише изјаву о поступању према њему.

## Адресе и контакти Централне изборне комисије Босне и Херцеговине

Адреса:  
Данијела Озме бр.7  
71000 Сарајево  
Босна и Херцеговина

Телефон:  
**Централа:** + 387 33 251 300  
**Односи с јавношћу:** + 387 33 251 323  
Факс: + 387 33 251 329

Е-маил адресе:  
[ppprijava@izbori.ba](mailto:ppprijava@izbori.ba)  
(служи за пријаву уписа у Централни  
бирачки списак изван БиХ)

[kontakt@izbori.ba](mailto:kontakt@izbori.ba)  
(служи за све контакте, жалбе, примједбе и сл.)

[info@izbori.ba](mailto:info@izbori.ba)  
(служи за све контакте, жалбе, примједбе и сл.,  
а у вези са регистрацијом посредством поште)

[webmaster@izbori.ba](mailto:webmaster@izbori.ba)  
(служи за све контакте, жалбе, примједбе  
техничке природе)

веб-страница:  
[www.izbori.ba](http://www.izbori.ba)

